

ZAMONAVIY LEKSIKOGRAFIYADA IKKI TILLI LUG‘ATLARNING O‘RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Nematova Surayyo

Qashqadaryo, Qarshi 29-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya : *Mazkur maqolada zamonaviy leksikografiyada ikki tilli lug‘atlarning o‘rni va rivojlanish tendensiyalari o‘rganilgan. Tadqiqot davomida ikki tilli lug‘atlarning turlari, ularning tuzilishi, zamonaviy xususiyatlari va texnologik taraqqiyot natijasida yuzaga kelgan o‘zgarishlar tahlil qilindi. Shuningdek, so‘nggi yillarda ikki tilli lug‘atlarning elektron va raqamli shakllarda keng tarqalayotgani, foydalanuvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun interaktiv va kontekstual tarjimalar taqdim etilayotgani ko‘rsatib berildi. Kurs ishi ikki tilli lug‘atlar sohasida zamonaviy tendensiyalarni yoritadi va kelgusida bu yo‘nalishda olib boriladigan ishlarga ilmiy asos yaratadi.*

Kalit so‘zlar: *Ikki tilli lug‘at, zamonaviy leksikografiya, tarjima, leksikografik tizim, elektron lug‘atlar, so‘z birikmalari, madaniy tafovutlar, korpus leksikografiyasi, sun‘iy intellekt, raqamli leksikografiya.*

Bugungi globallashuv sharoitida tillararo muloqot va tarjima faoliyati yanada faollashib bormoqda. Shu jarayonda ikki tilli lug‘atlar muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Leksikografiya, ya‘ni lug‘atlar tuzish san‘ati va ilmiy faoliyati, bu jarayonning asosi bo‘lib, doimiy ravishda takomillashib, yangi talab va ehtiyojlarga moslashib bormoqda. Kurs ishining maqsadi — zamonaviy leksikografiyada ikki tilli lug‘atlarning o‘rni va rivojlanish tendensiyalarini chuqur tahlil qilish.

Ikki tilli lug‘atlar nafaqat tarjima vositasi, balki tillar o‘rtasidagi madaniy tafovutlarni yengib o‘tishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ular an‘anaviy bosma shakllardan tashqari, raqamli formatlarda ham keng tarqalmoqda, foydalanuvchilarga yanada qulay va interaktiv xizmatlar ko‘rsatmoqda.

Ikki tilli lug‘atlar — bir til so‘zlarini ikkinchi tilga tarjima qilish uchun mo‘ljallangan lug‘atlardir. Ular asosan quyidagi turlarga bo‘linadi:- Umumiy ikki tilli lug‘atlar:

Har ikkala tilning keng iste‘moldagi so‘zlarini qamrab oladi.

Soha lug‘atlari: Maxsus sohalar, masalan, huquqshunoslik, tibbiyot, texnika sohalariga oid so‘z va atamalarni qamrab oladi.

Terminologik lug‘atlar: Ilmiy va texnik terminlarning aniq va qisqa tarjimasini beradi. Bunday lug‘atlar tilda ma‘no nozikliklarini to‘g‘ri yetkazish uchun yaratiladi va ikki tilda fikr ifodalash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ikki tilli lug‘atlarning tuzilishi zamonaviy leksikografiyada yanada mukammallashgan:

So‘z tanlovi: Faqat umumiy ishlatiladigan so‘zlar emas, balki frazeologik birliklar, so‘z birikmalari va iboralar ham qamrab olinadi.

Tarjima usullari: Har bir so‘z uchun to‘g‘ri va kontekstga mos tarjima variantlari ko‘rsatiladi.

Madaniy tafovutlarning aks ettirilishi: So‘zlarning bevosita tarjimasi to‘g‘ri tushunilmasligi mumkin, shuning uchun madaniy sharhlar beriladi.

Ikki tilli lug‘atlardagi har bir maqola maxsus tuzilishga ega:

Asosiy so‘z (headword) beriladi.

So‘zning tarjimasi ko‘rsatiladi.

Grammatik ko‘rsatkichlar (masalan, ot, fe‘l, sifat) ilova qilinadi.

Fonetik transkripsiya berilishi mumkin. Misol jumlar yordamida so‘zning qo‘llanilishi ko‘rsatiladi.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan ikki tilli lug‘atlar yangi shakllarda paydo bo‘ldi:

Elektron lug‘atlar: ABBYY Lingvo, Multitran kabi dasturlar foydalanuvchilarga tezkor va qulay tarjima imkoniyatlarini yaratdi.

Onlayn platformalar: Google Translate, Reverso Context kabi xizmatlar katta matnlarni real vaqtda tarjima qilish imkonini bermoqda.

Mobil ilovalar: Smartphone uchun yaratilgan lug‘at ilovalari orqali har qanday vaqtda va joyda so‘z ma‘nosini aniqlash mumkin.

Zamonaviy ikki tilli lug‘atlarning rivojlanish tendensiyalari quyidagicha ko‘zga tashlanadi:

Avtomatlashtirilgan tarjima tizimlari.

Foydalanuvchi tajribasining yaxshilanishi.

Korpus leksikografiyasi asosida lug‘atlar tuzish.

Mashina o‘rganishi va sun‘iy intellekt asosida rivojlanish.

Ikki tilli lug‘atlar zamonaviy jamiyatda o‘zaro muloqotni osonlashtirishda, tarjima faoliyatini rivojlantirishda va madaniyatlararo aloqa o‘rnatishda muhim vosita bo‘lib qolmoqda. Texnologik taraqqiyot va sun‘iy intellekt imkoniyatlari ushbu sohaning yanada rivojlanishiga yo‘l ochmoqda. Kelajakda ikki tilli lug‘atlar yanada aqlli, kontekstga mos va foydalanuvchi ehtiyojlariga moslashuvchan bo‘lishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI;

1. Hartmann, R.R.K. & James, G. (1998). Dictionary of Lexicography. London: Routledge.

2. Cowie, A.P. (ed.). (2009). The Oxford History of English Lexicography. Oxford: Oxford University Press.

3. Atkins, B.T. & Rundell, M. (2008). The Oxford Guide to Practical Lexicography. Oxford: Oxford University Press.

4. Al-Kasimi, A. (1977). Linguistics and Bilingual Dictionaries. Leiden: E.J. Brill.

5. Sh. Xudoyberganova. (2020). Leksikografiya asoslari. Toshkent: TDPU nashriyoti.

6. Online manbalar: ABBYY Lingvo, Google Translate, Reverso Context rasmiy sahifalari.